

Za Naturou na túru

po klikatých cestách terénní výuky

Erika Smrtová

Je to už poměrně dávno, kdy jsme poprvé v občanském sdružení Apus, tehdy ještě v Regionálním environmentálním centru Česká republika, použili termín „Za Naturou na túru“. Tenkrát, v roce 2004, jsme chtěli terénními výukovými programy přispět především ke zvyšování povědomí o nově vznikající soustavě chráněných území Natura 2000. Projekt, který financovala DG Environment, byl poměrně úspěšný, lze-li úspěch měřit počtem žáků, které jsme poučili o tom, co je Natura 2000. Výukové programy navštívilo zhruba 5 000 dětí a projekt byl v Bruselu uváděn jako příklad dobré praxe.

stepi, lesy nižších, ale i vyšších nadmořských výšek. Kromě realizátora projektu však nikdo další toto kolečko neabsolvoval, takže školám zůstal povětšinou jen regionální rozměr přírodních charakteristik naší vlasti, přestože některé z lokalit, v nichž programy probíhají, mají celonárodní význam. Svou roli zde zřejmě sehrály náklady na dopravu, ale také obecně rozšířený názor, že k probouzení přírodovědného a environmentálního citění lze stejně dobře využít nejbližší okolí školy a bydliště namísto finančně a organizačně náročných výletů do vzdálených lokalit. Souhlasím, že místa takřikajíc přímo v bydlišti mají výukový potenciál zejména díky možnostem dlouhodobého a systematického

Díky financím z Evropského sociálního fondu a ze státního rozpočtu České republiky jsme v roce 2009 dostali šanci výukové programy „Za Naturou na túru“ oživit a posunout kvalitativně kupředu. Ve spolupráci se Sdružením středisek ekologické výchovy Pavučina a 18 dalšími organizacemi jsme pro žáky druhého stupně základních a středních škol připravili 25 nových výukových programů, jejichž ambice byly tentokrát mnohem vyšší. Byly zaměřeny na téma biodiverzity a ochrany přírody. Hlavní roli zde sehrály jak předměty ochrany, tak způsoby péče o ně. A právě simulace různých zájmů v území a potřebného managementu se staly oblíbeným způsobem, jak žákům přiblížit mnohdy obtížné rozhodování o tom, co a jakým způsobem v přírodě a krajině chránit.

V projektu jsme se tentokrát mnohem více soustředili právě na způsob, jakým faktické informace žákům předávat, aby pro ně

byly smysluplné a využitelné. Chtěli jsme, aby programy nevypadaly jako klasické exkurze, během nichž jsou účastníci povětšinou v roli pasivních posluchačů, ale aby je stimulovaly k samostatným činnostem a úvahám. A tak se kromě přírodovědy a ekologie řešila i pedagogická, respektive didaktická stránka programů. Na první pohled by se mohlo zdát, že je to samozřejmost, nicméně skloubit odbornost s pedagogickou dovedností bývá často problematické nejen v environmentální výchově. Stačí se dívat kolem sebe a zjistíte, jak málo lidí se zastaví u naučné cedule či informačního panelu. Možná je to nezájem, ale ten může být způsoben tím, co a jak bývá na těchto cedulích napsáno.

Kdyby měl někdo možnost absolvovat všechny výukové programy „Za Naturou na túru“, udělal by si poměrně dobrou představu o tom, jaká je vlastně naše příroda: navštívil by rašeliniště, mokřady, rybníky, luhy,

Ilustrovaná mapa výukových programů „Za Naturou na túru“ od Jakuba Požára

působení v nich. Přesto však věřím, že metoda rozdílu, nebo chcete-li kontrastu mezi tím, co dobře znám a co je pro mě všední, a tím, co neznám a vidím poprvé, může pomoci k rozšířenému vnímání a hlubšímu zájmu. Zvláště pak jsou-li navštívená místa kvalitativně i esteticky hodnotnější než ta, ve kterých se běžně pohybují.

V dotazníkovém šetření, jehož se zúčastnilo 7 500 žáků, více jak 90 % uvedlo, že se jim líbila právě lokalita, kterou navštívili. Nevypovídá to samozřejmě nic o tom, co se tam naučili, nicméně považují za pozitivní, že si žák onu rozdílnost prostředí uvědomil a dokázal ji ocenit. Přes 80 % žáků rovněž uvedlo, že je ochotno pomáhat při ochraně přírody, což je bezesporu dobrý potenciál. Horší ovšem je, že téměř polovina z nich

vlastně neví, čím by sami mohli přispět, a druhá polovina si pod ochranou přírody představuje pouze sbírání a třídění odpadu. To na jedné straně ukazuje na dobrou práci firmy EKO-KOM, která provozuje celorepublikový systém třídění, recyklaci a využití obalového odpadu, ale zároveň odhaluje slabiny naší práce, neboť jsme žákům zřejmě nedokázali nabídnout dostatek praktických a snadno proveditelných činností prospívajících biodiverzitě a vlastní ochraně přírody. Zde se tedy otevírá velký prostor pro zlepšení organizace výukových programů, které APUS připravuje, ale i pro obdobně zaměřené neziskové organizace a samozřejmě pro všechny orgány ochrany přírody.

Terénní výuka je náročná disciplína. Nikdy nevíte, co vás na trase potká, jaké bude

počasí, jaká bude skupina. Má spoustu neznámých, na které musíte být připraveni. Pro někoho jsou tyto okolnosti překážkou, pro jiného mohou být výzvou a potěšením. Nevyšlapané pěšiny jsou určitě náročnější, ale těm, kdo se nebojí, přináší bezpočet neopakovatelných zážitků a setkání, ke kterým by v učebnách nebo školních prostorách sotva kdy došlo. Pro ty, kdo mají o tuto problematiku zájem nebo si chtějí vytvořit vlastní výukový program, případně si jen vyzkoušet některé dílčí aktivity, jsme připravili soubor doporučení a příkladů z praxe, které vyšly tiskem v březnu 2012 pod názvem „Za Naturou na túru – metodika terénní výuky“. (V elektronické podobě je publikace ke stažení na www.zanaturou.cz nebo na www.aposus.cz.)

Náš projekt skončil. Přestože by se mohlo zdát, že jsme za Naturou ušli pořádný kus cesty, nyní stojíme svým způsobem opět na začátku. Tentokrát je naší snahou projekt překlomit do udržitelného produktu, který zůstane na trhu environmentálního vzdělávání, což je v současných dotačních podmínkách ambiciózní předsevzetí. Přesto se chceme pokusit udržet „Za Naturou na túru“ jako značku kvalitních terénních výukových programů. Stávající programy budeme podle zkušeností, které nám postupně přináší praxe, neustále vylepšovat a upravovat. Současně chceme otevírat programy nové, abychom mohli s širší nabídkou oslovit další školy.

Bude to dlouhá cesta, ale je za námi už hodně práce, máme spoustu zkušeností, velké množství skvělých spolupracovníků a hlavně spokojených učitelů a žáků. Jestli chcete, můžete nám pomoci nebo nám alespoň držte palce!

Fotografie Zdeňka Kovářkové
Autorka působí v občanském sdružení APUS

Za hvozdíkem na Kleneč

Žáci 4. A ze Základní školy Školní v Roudnici nad Labem vyrazili v červnu do nedaleké národní přírodní památky Kleneč, aby se dozvěděli více o místním endemitu – hvozdíku písečném českém.

Zábavnou formou si osvojili, jak se mají v NPP chovat, a pak už se začalo mluvit o hvozdíku a o tom, co bylo třeba podniknout pro jeho záchranu. Po krátkém vyprávění se sami žáci stali výzkumníky a plnili různé úkoly. Ve vymezených čtvrcích počítali množství trsů, zakreslovali výskyt hvozdíku do mapy, další se věnovali živočichům,

jíní sledovali napadení hvozdíku obalečem či morfologii květů. Z práce dětí vznikl společný plakát, který sami nazvaly „Hurá do přírody“. Nakonec žáci přiložili ruku k dílu a každý vytrhl pár boroviček, které se na plochu s výskytem hvozdíku písečného šíří.

Akce byla organizována v rámci realizace Záchraného programu pro hvozdíky písečné české.

Více se o něm můžete dozvědět na www.zachranneprogramy.cz nebo www.facebook.com/zachranneprogramy.

Anna Šlechtová